

Jag vill också vara med och bestämma för sen är det jag som är vuxen.

Är det bara pengar som styr utvecklingen?

Man lever bara en gång – det gäller att ha så kul som möjligt.

Kommer våra barnbarn få ett bra liv?

Det är ingen idé att bry sig, det går ändå åt skogen.

Med vilken rätt utrotar vi andra djur för evigt?

UTMÄRKELSEN SKOLA FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

– En livsviktig inbjudan till din skola

MYNDIGHETEN FÖR
SKOLUTVECKLING

Myndigheten för skolutveckling bjuder in alla skolor till att erövra utmärkelsen **Skola för hållbar utveckling!**

Nu kan skolor som vill visa att lärande för hållbar utveckling är en aktiv del i undervisningen bli uppmärksammade genom utmärkelsen *Skola för hållbar utveckling*.

I denna skrift ger vi en kort översikt över vad en verksamhet för hållbar utveckling innebär, vilka vinster en utmärkelse kan innebära och hur arbetet går till. Vi hoppas att materialet ska inspirera ledning, personal och elever i alla skolor att påbörja ett arbete på väg mot utmärkelsen.

Den nya utmärkelsen för svensk förskola, skola och vuxenutbildning fastställdes av regeringen år 2004 och den ersätter utmärkelsen Miljöskola. Skolor som tilldelas utmärkelsen blir en *Skola för hållbar utveckling*.

Utmärkelsen *Skola för hållbar utveckling* tar ett helhetsgrepp kring hållbarhetsfrågorna. Det innebär att en stor del av undervisningen kräver ett samarbete mellan skolans olika ämnen. Utmärkelsen lyfter fram lärandet som viktigt för att nå en hållbar utveckling. Ett lärande för hållbar utveckling handlar om att involvera eleverna i en process. De får här en stark roll när det gäller att vara med och påverka innehållet i och utformningen av undervisningen.

Ledningen för skolan och lärarna ges ett särskilt ansvar för att förverkliga kraven för utmärkelsen. Lärarnas roll blir bland annat att hitta ingångar som startar en elevaktiv process i riktning mot målen i läroplanen och i kursplanerna. Ledningens ansvar blir att ge stöd och skapa förutsättningar för samt att utvärdera undervisningen. I arbetet för hållbar utveckling är dock allas delaktighet viktig, var och en på skolan deltar utifrån sina uppgifter och förutsättningar.

Väl mött i arbetet med utmärkelsen *Skola för hållbar utveckling!*

Pia Enochsson
Generaldirektör

Lars Åke Bäckman
Undervisningsråd

Vår största utmaning i detta nya århundrade är att ta en idé som låter så abstrakt – hållbar utveckling – och göra den till verklighet för alla världens människor.

Kofi Annan

Utmaningen blir att levandegöra ett samtal om framtiden utifrån alla frågor och påståenden som eleverna har?

Hållbar utveckling är en utveckling som möter behovet hos nuvarande generation utan att kompromissa med möjligheten för framtida generationer att tillgodose sina behov.

FN:s skrift "Vår gemensamma framtid" 1987

DET GODA I LIVET

Varje dag gör vi människor hundratals val. Att leva är att handla, att handla är att välja. Att lära sig något är att skaffa sig redskap för att underbygga sina beslut och för att kunna stå upp för alla de val man ska komma att göra.

Men mitt liv kommer i stor utsträckning handla om att möta andra människor och mina personliga val kommer alltid att utmanas av andras personliga val. Jag behöver få ta reda på vad jag tycker är viktigt i mitt liv och prata om det. Samtidigt behöver jag konfronteras med likheter och olikheter mellan mig själv och andra människor. Jag behöver möta andra i samtal om vilken betydelse mina val kan komma att ha för människor i andra delar av världen, för framtida generationer eller för livsbetingelserna på jorden. På samma sätt som den värld jag lever i till stor del skapats av mina förfäder, så får också mina handlingar konsekvenser för framtida generationer.

I en skola för hållbar utveckling skapar vi tillsammans en diskussion om vad som är det goda i livet, för våra elever här och nu, för våra medmänniskor och för våra efterkommande.

Skolan skall sträva efter att varje elev utvecklar sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter. Skolan skall sträva efter att varje elev kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen och visar respekt för omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

(Lpo 94)

En individ möter ...ett kollektiv.
Hur ska vi förhålla oss?

Att våga språnget...

FRAMTIDSFOLKET

Varje år öppnar skolan portarna för mer än hundra tusen elever. Om några år är det de som, på alla plan i samhället, är med och tar beslut om hur allas vår framtid ska utformas.

En av de stora frågorna för skolan, i ett lärande för hållbar utveckling, är att rusta eleverna så att de känner att de kan vara med och ta de viktiga val och beslut som krävs av dem nu och i framtiden?

Våra elever möter en värld där den globala miljön och dess samhällsstrukturer och ekonomi befinner sig i en accelererande förändring.

- Vilka förmågor behöver de ha med sig från skolan?
- På vilket sätt kan skolan möta dessa behov?

Hur ska vi utforma en undervisning som leder till att våra elever formas till aktiva och kritiskt tänkande samhällsmedborgare i en värld som förändras i en rasande takt framför dem?

Hur kan du och dina elever bidra till en hållbar utveckling?

NÄR PROCESSEN BLIR EN DEL AV INNEHÅLLET – ATT GENOMLEVA DEMOKRATI

*Ett lärande
för hållbar
utveckling når
aldrig till
ett slutmål,
det kan bara
berikas...*

Vi lever i en värld som förändras i allt snabbare takt. Vi lever i en tid och i ett samhälle med ett enormt informationsflöde och en strid ström av nya möten mellan människor. För att kunna hantera dessa förändringar behöver våra elever utveckla goda kunskaper i olika ämnen. Men mängden fakta ökar och kunskaperna om världen blir alltmer komplexa, samtidigt som fakta inte upplevs lika beständiga som förr.

Idag anser många att det egentligen inte längre är bristen på vetenskapliga fakta, som gör att vi fortfarande tampas med frågor om hur vi ska kunna få till en hållbar framtid. Samma fakta hur underbyggda de än är, leder ofta till olika slutsatser för olika människor. Och tron på att vetenskapen ska kunna presentera objektiva sanningar om hur vi ska förhålla oss till miljö och framtidsfrågor har minskat. I dag resonerar vi istället i allt större utsträckning om hur vi ska få människor att mötas i samtal om vad som är ett gott liv i framtiden. Och utifrån dessa samtal väcks ett behov av att skaffa sig mer kunskap. De argument vi tar med oss i diskussionerna ska givetvis grundas på goda kunskaper, men i slutändan är det ändå upp till oss människor att tillsammans välja, det som syns mest fördelaktigt för oss. Ofta handlar hållbar utveckling om komplexa problem där man kritiskt måste värdera olika alternativ, våga ta ställning och fatta beslut, ofta utan att alltid veta tillräckligt.

Undervisning för hållbar utveckling handlar just om att få redskap till att delta i dessa samtal. Det handlar om frågor som rör värde, moral, mänskliga rättigheter, demokrati, delaktighet, jämställdhet, etnicitet, makt, samhällsliga intressekonflikter och vår relation till naturen.

Eleverna skall kunna orientera sig i en komplex verklighet, med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktiga. Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och inse konsekvenserna av olika alternativ. En viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang (Lpo 94).

Men det centrala i undervisning för hållbar utveckling är att dessa frågor integreras i den pedagogiska verksamheten så att de bildar en helhet.

I dag blir det alltså alltmer tydligt att lärande för hållbar utveckling handlar om att förvärva sådana kunskaper som gör det möjligt för en som individ att delta i demokratiska processer. Därför blir en viktig uppgift för skolan att finna demokratiska arbetssätt där processen sätts i centrum, och där eleverna får genomleva demokrati i undervisningen.

Demokrati är inget som kan övertas från en generation till nästa, demokrati måste återerövrats av varje ny generation.

*Vad ska få avgöra om man som medborgare ska få vara med och ta ställning till frågor som t.ex. genmanipulerade grödor, rasism, aids eller kärnkraft?
Vem avgör vilka värderingar eller handlingar som är de rätta?
Hur ska vi göra när det uppstår konflikter?*

I Hagadeklarationen, det dokument som författades efter ett möte mellan utbildningsministrarna runt Östersjön, formulerades följande:

HÅLLBAR UTVECKLING ÄR... EN FUNDAMENTAL DEL AV EN LIVSKRAFTIG DEMOKRATI OCH ETT AKTIVT MEDBORGARSKAP. VERKLIG DEMOKRATI BASERAS PÅ ATT FOLK RESPEKTERAR VARANDRA, TALAR MED VARANDRA, UTBYTER INFORMATION, TALAR OM SINA ERFARENHETER, LYSSNAR PÅ VARANDRA OCH JÄMFÖR SINA RESPEKTIVE ÅSIKTER INNAN DE GÖR SINA EGNA VAL OCH BESLUT.

HAGADEKLARATIONEN, 2002

Konkret innebär detta att undervisningen bör betona demokratispekterna och i den andan göra den så elevaktiv som möjligt.

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen skall bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den skall utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar.
(Lpo 94)

Undervisning för hållbar utveckling kan illustreras av en sol. Solkroppen är processen, det demokratiska förhållningssättet, det ämnesövergripande arbetet, möjligheten att få kommunicera och handla, och det kritiska tänkandet. Solstrålarna är innehållet, frågor som kan lyftas till diskussion och handling. Ju fler strålar solen till sist kommer att bestå av desto mer sammansatt blir kunskapen.

MÅNGA ÄR REDAN PÅ VÄG...

...men, här följer några frågor man kan ta hjälp av i en diskussion om att hur undervisningen på skolan ska kunna bidra till att öka elevernas handlingskompetens.

- Utgår innehållet i undervisningen från den verklighet där eleverna befinner sig?
- Arbetar eleverna med verkliga problem, som även engagerar människor utanför skolan?
- Arbetar eleverna med frågor, som engagerar dem existentiellt, och som ser ut att ha betydelse för deras egen framtid?
- Kopplar undervisningen samman perspektiv från flera olika ämnesområden?
- Ger vi eleverna möjlighet att kritiskt granska och värdera information?
- Ger vi eleverna möjlighet att ta ståndpunkter och att kommunicera och handla utifrån dessa?
- Låter undervisningen en mångfald av perspektiv komma till tals?
- Respekterar eleverna varandra och lyssnar på varandras åsikter?
- Belyser vi nutidsfrågorna utifrån historiska perspektiv och i förhållande till framtiden?
- Arbetar vi så att eleverna får möjlighet att länka det som sker i det lokala till det som sker i det globala?
- Får eleverna tydliggöra vilka intressekonflikter som finns mellan olika grupper i samhället?
- Ger vi eleverna på ett demokratiskt sätt inflytande över mål, innehåll och utformning av den konkreta undervisningen?

Vår grundsyn har alltid varit att vi inte vill presentera några färdiga sanningar.

På det här sättet kan eleverna äntligen få känna en röd tråd mellan de olika ämnen de möter.

Vi har hela tiden utgått från att det som sker nu har ett historiskt perspektiv och påverkar det som sker i framtiden. Ledordet har varit föränderlighet.

Vi måste släppa diskussionen fri i klassrummen.

Vilka vinster kan vi göra?

Varje skola har sin historia, sina traditioner och sina speciella förutsättningar. Utmärkelsearbetet ska lätt kunna kopplas till skolans profil och till de pedagogiska diskussioner som redan påbörjats. Här finns det en samordningsvinst att göra. En av huvudtankarna med en undervisning för hållbar utveckling är nämligen att innehållet definieras av dem som arbetar med det. Därför är det alltså en fördel om utmärkelsearbetet knyts till skolans traditioner, eller till de projekt som redan nu är på gång. Men genom att skolan startar ett utmärkelsearbete kan man samla fokus och få ytterligare vind i seglen. För att få utmärkelsen krävs att skolan uppfyller ett antal kriterier (se nästa uppslag). Det är viktigt att dessa inte bara blir en pålaga av ytterligare innehåll, utan att man snarare ser dem som redskap för att välja innehåll eller som en riktningsgivare för hur skolarbetet ska utföras.

Kriterierna utgår från de skrivningar som finns i läroplanen för grundskolan. Det betyder att arbetet med en *Skola för hållbar utveckling* är ett stöd i arbetet med att uppnå målen. En vinst med utmärkelsearbetet är alltså att man arbetar systematiskt med att nå många av de mål som finns i läroplanen.

Det finns också flera vinster att göra genom att samordna utmärkelsearbetet med skolans årliga kvalitetsredovisning till kommunen. Då blir kriterierna i utmärkelsearbetet till verktyg för att få syn på styrkor och svagheter för att systematiskt utveckla verksamheten. Bland annat kan de kvalitetsmål som rör elevernas ansvar och inflytande, samt normer och värden, med fördel samordnas med utmärkelsearbetet.

**Genom att arbeta
med utmärkelsen
synliggör vi på
skolan vad vi gör –
det skapar
diskussioner...**

HUR GÅR DET TILL?

Här får ni svar på hur utmärkelsearbetet går till, samt vilka kriterier ledning och personal ska uppfylla. Dessutom får ni en översikt över hur de olika delarna ska utvärderas och redovisas. Föreskrifterna finns på www.skolutveckling.se/hallbarutveckling

Intresseanmälan

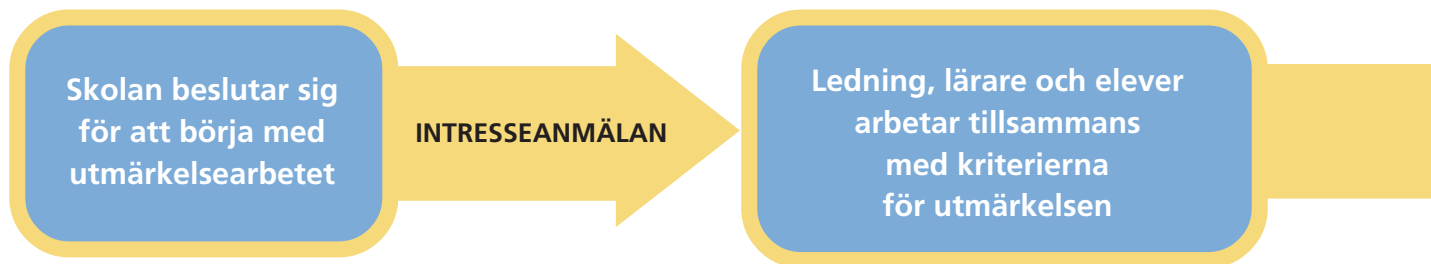
Som ett första steg gör skolan en intresseanmälan med adressuppgifter. Den ska vara undertecknad av skolledningen och av huvudmannen för verksamheten. En intresseanmälan kan göras när som helst under året och ska sändas in till Myndigheten för skolutveckling. Vid intresseanmälan får ni en personlig kontakt som ett stöd i ert arbete med utmärkelsen.

Arbete med kriterier

I arbetet med utmärkelsen finns vissa kriterier som ledning och personal ska arbeta mot och redovisa, för att verksamheten ska få utmärkelsen. På nästa uppslag kan du läsa mer om kriterierna.

Ansökan och rapportering

När kriterierna är uppfyllda kan skolan när som helst under året ansöka om att erhålla den första utmärkelsen. Detta sker genom att redovisningen av kriteriearbetet sänds in till Myndigheten för skolutveckling.

Demokratiprocessen har stått i centrum.

Det var inte fråga om "ren undervisning" utan om en diskussion där elevernas synpunkter styrde förloppet.

Vi har blivit tvungna att motivera vårt val av arbetssätt för eleverna.

En röd tråd i undervisningen har varit att eleverna fått ta ställning och välja.

Skolor som redan arbetar med hållbar utveckling kan ansöka direkt om utmärkelsen

RAPPORTERING
OCH
ANSÖKAN

Utmärkelsen
"Skola för hållbar
utveckling"

ANSÖKAN OM
FÖRLÄNGNING

Arbetet breddas
och fördjupas

LEDNINGENS ANSVAR

Ledningen har en viktig roll i utmärkelsearbetet och egna kriterier att uppfylla. Här följer de kriterier som ledningen ska besvara och redovisa.

Ledningens kriterier omformulerade till frågor

- Hur ska vi organisera arbetet för att involvera alla elever, lärare och övrig personal, i arbetet för en hållbar utveckling?
- Hur ska vi arbeta för att informera och involvera nyanställda i arbetet?
- Hur ska vi organisera det så att personalen får kompetensutveckling inom området hållbar utveckling?
- Hur ska vi samarbeta med andra skolor i arbetet för hållbar utveckling och hur ska vi samarbeta med andra aktörer utanför skolan?
- Hur ska vi utvärdera måluppfyllelsen och formulera utvecklingsinsatser?

Utvärdering och rapportering

- Ledningen ansvarar för att kriterierna för den pedagogiska verksamheten utvärderas årligen och att man dessutom formulerar åtgärder för utveckling.
- I ansökan om utmärkelsen rapporterar ledningen ovanstående kriterier till Myndigheten för skolutveckling. Ett urval av den pedagogiska dokumentation som speglar elevernas delaktighet i processen bifogas. Då erhåller skolan sin första utmärkelse.
- För att behålla utmärkelsen ska skolan varje år utveckla sitt arbete genom breddning och fördjupning. Innan treårsperioden är slut görs en samlad utvärdering av utvecklingsarbetet. Denna utvärdering sänds till Myndigheten för skolutveckling. Ett urval av den pedagogiska dokumentation som speglar elevernas delaktighet i processen bifogas. Då erhåller skolan sin andra utmärkelse. Processen upprepas sedan i 3-årsintervaller.

Skolan skall sträva efter att varje elev befäster en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden. (Lpo94)

LÄRARNAS ANSVAR

På samma sätt som ledningen, har personalen några egna kriterier att uppfylla. Här följer de kriterier som personalen ska besvara och redovisa.

Lärarnas kriterier omformulerade till frågor

- Hur ska vi arbeta så att perspektivet hållbar utveckling kopplas till målen i läroplanen och kursplanerna?
- Hur ska vi planera arbetet så att eleverna får ett reellt inflytande över innehållet i verksamheten för hållbar utveckling?
- Hur ska övrig personal få en tydlig roll i arbetet med hållbar utveckling på skolan?
- Hur ska vi planera verksamheten så att vi uppnår en kontinuerlig samverkan med det omgivande samhället?
- Hur ska vi dokumentera och utvärdera arbetet samt föreslå utvecklingsinsatser?

Utvärdering och rapportering

- Varje år formulerar lärarna tillsammans med övrig personal och elever sina mål för verksamheten. I den årliga utvärderingen beskriver personalen hur målen uppfyllts och vilka åtgärder man tagit för att utveckla det pedagogiska arbetet. Denna utvärdering rapporteras till skolans ledning.

Allteftersom verksamheten fortskrider breddas och fördjupas arbetet med hållbar utveckling utifrån elevernas initiativ och idéer.

VÄLKOMMEN TILL MYNDIGHETEN FÖR SKOLUTVECKLINGS HEMSIDA
Här finner du förslag på olika idéer och metoder som ni kan använda i arbetet med utmärkelsen. Du finner också exempel på hur andra skolor arbetar. I och med att skolor skickar in sin dokumentation av arbetet med *Skola för hållbar utveckling* kommer ett ständigt utökat och föränderligt material att finnas till hands.

Föreskrifterna till utmärkelsen och en hel del annan information återfinns på hemsidan www.skolutveckling.se/hallbarutveckling

Hur kan lärande för hållbar utveckling bli en aktiv del av din skolas undervisning?

Utmärkelsen Skola för hållbar utveckling är tänkt att ge stöd och vägledning i arbetet med hållbar utveckling. Den nya utmärkelsen för svensk förskola, skola och vuxenutbildning fastställdes av regeringen år 2004 och ersätter utmärkelsen Miljöskola.

Denna skrift ger en kort översikt över vad en verksamhet för hållbar utveckling innebär, vilka fördelar en utmärkelse kan föra med sig och hur arbetet går till. Med skriften vill vi inspirera ledning, personal och elever i alla skolor att påbörja ett arbete på väg mot utmärkelsen.

Hållbar utveckling handlar om frågor som rör värde, moral, mänskliga rättigheter, demokrati, delaktighet, jämställdhet, etnicitet, makt, sambälleliga intressekonflikter och vår relation till naturen. Hur dessa frågor behandlas och integreras i undervisningen så att de bildar en helhet blir centralt i ett lärande om hållbar utveckling.

MYNDIGHETEN FÖR
SKOLUTVECKLING

Beställning: Liber Distribution, 162 89 Stockholm • Tfn: 08-690 95 76 • Fax: 08-690 95 50 • E-post: skolutveckling@liber.se • www.skolutveckling.se • Beställningsnr: U04:077 • ISBN nr: 91-85128-32-5

Omslagsfoto: Laureen March/SCANPIX • Foto inlaga: Nordicphotos, sid 5; Tim Davis/SCANPIX, sid 6; Nelson Jeans/SCANPIX, sid 9; Elliot Elliot/Etsabild, sid 13; Bob Krist/SCANPIX, sid 15; Gareth Brown/SCANPIX, sid 17 • Formgivning: forsbergvonesen • Tryck: Lenanders Grafiska